Horizon Multidisciplinary Scientific Journal
Journal homepage: https://horizonmsj.com/
ISSN 3135-4890
E-ISSN 3135-4904

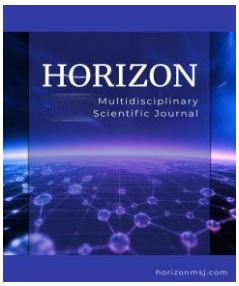

Review Paper

KÜRESEL GÜÇ DENGESİ BAĞLAMINDA NATO'NUN DEĞİŞEN ROLÜ

Emin Shikhaliyev[1], Huseyn Abbasov[2]

https://orcid.org/0009-0006-4502-5246

[1] Naxçıvan Dövlət Universiteti, Naxçıvan, Azərbaycan
[2] AMEA Naxçıvan Bölməsi, Naxçıvan, Azərbaycan

Article history
Received: 14.10.2026
Revised: 29.10.2026
Accepted: 12.11.2026

*Corresponding Author: Hüseyn Abbasov, AMEA Naxçıvan Bölməsi, Naxçıvan, Azərbaycan
Email:huseynabbasov109@gmail.com

Xülasə
Çalışmada küresel güç dengesindeki değişimin NATO'nun rolünü nasıl dönüştürdüğünü incelemektedir. Çalışmanın temel iddiası, NATO'nun yalnızca Soğuk Savaş döneminden kalma bir kolektif savunma ittifakı olarak değil, aynı zamanda kriz yönetimi, ortaklıklar, dayanıklılık, siber güvenlik, enerji güvenliği, teknoloji rekabeti ve küresel ortaklıklar üzerinden yeniden tanımlanan çok işlevli bir güvenlik kurumu olarak anlaşılması gerektiğidir. 1991 ve 1999 stratejik belgeleri NATO'nun "alan dışı" güvenlik gündemine açılmasını sağlarken, 2010 Stratejik Konsepti kolektif savunma-kriz yönetimi-iş birliğine dayalı güvenlik üçlemesini kurumsallaştırmış, 2022 Stratejik Konsepti ise Rusya'yı doğrudan tehdit ve Çin'i sistemik meydan okuma olarak konumlandırmıştır. Çalışma kurumsal uyum ve güç dengesi yaklaşımlarını birlikte kullanarak NATO'nun sürekliliğinin yalnızca dış tehditlerin varlığıyla değil, örgütün uyarlanabilir kurumsal varlıklarıyla da açıklanabileceğini savunmaktadır. Türkiye bağlamı ise NATO'nun dönüşümünün sadece ABD-Avrupa ekseninde değil, Karadeniz, Orta Doğu, Kafkasya, enerji güvenliği ve bölgesel krizler üzerinden de okunması gerektiğini göstermektedir. Sonuç olarak NATO'nun değişen rolü, "savunma ittifakından küresel güvenlik yönetişimi platformuna" geçiş şeklinde özetlenebilir; fakat bu geçiş, ittifak içi yük paylaşımı, stratejik özerklik tartışmaları ve Çin-Rusya yakınlaşması nedeniyle çelişkili bir süreçtir.
Açar sözlər: *NATO, küresel güç dengesi, Rusya, Çin, kolektif savunma, stratejik konsept, Türkiye*

GİRİŞ

Küresel güç dengesi, uluslararası ilişkilerde devletlerin güvenlik algılarını, ittifak tercihlerini ve dış politika yönelimlerini belirleyen temel unsurlardan biridir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan iki kutuplu uluslararası sistem, güvenlik politikalarının büyük ölçüde ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki ideolojik, askeri ve stratejik rekabet üzerinden şekillenmesine yol açmıştır. Bu dönemde kurulan Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO), Batı Bloku'nun kolektif savunma mekanizması olarak Sovyet tehdidine karşı caydırıcılık sağlamayı amaçlamıştır. Ancak Soğuk

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license.

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

Savaş'ın sona ermesiyle birlikte NATO'nun varlık nedeni, görev alanı ve stratejik kimliği tartışma konusu haline gelmiştir.

Sovyetler Birliği'nin dağılması, NATO'nun ortadan kalkacağı yönünde beklentiler doğurmuş olsa da ittifak bu süreçte dağılmamış, aksine kendisini yeni güvenlik ortamına uyarlayarak görev alanını genişletmiştir. 1990'lı yıllardan itibaren Balkan krizleri, Doğu Avrupa ülkelerinin güvenlik arayışları, terörizm, bölgesel istikrarsızlıklar, siber tehditler, enerji güvenliği, hibrit savaş yöntemleri ve büyük güç rekabetinin yeniden belirginleşmesi NATO'nun güvenlik anlayışını dönüştürmüştür. Bu dönüşüm, NATO'nun yalnızca üye devletlerin topraklarını savunan klasik bir askeri ittifak olmaktan çıkarak kriz yönetimi, ortaklık politikaları, dayanıklılık, siyasi danışma ve küresel güvenlik yönetişimi alanlarında da rol üstlenen çok işlevli bir kuruma dönüştüğünü göstermektedir.

Bu çalışmanın temel amacı, küresel güç dengesindeki değişimin NATO'nun rolünü nasıl dönüştürdüğünü incelemektir. Çalışmada NATO'nun Soğuk Savaş dönemindeki kolektif savunma kimliği ile Soğuk Savaş sonrası dönemde ortaya çıkan kriz yönetimi, genişleme, ortaklık ve yeni güvenlik alanlarına uyum süreçleri karşılaştırmalı biçimde ele alınmaktadır. Ayrıca Rusya'nın yeniden askeri tehdit olarak öne çıkması, Çin'in yükselişi, Hint-Pasifik bölgesinin stratejik önem kazanması, NATO-AB ilişkileri ve Türkiye'nin ittifak içindeki konumu NATO'nun değişen rolünü anlamak açısından değerlendirilmektedir.

Çalışmanın temel iddiası, NATO'nun sürekliliğinin yalnızca dış tehditlerin varlığıyla açıklanamayacağıdır. NATO'nun varlığını sürdürmesinde ve dönüşümünde güç dengesi arayışının yanı sıra kurumsal uyum kapasitesi, ortak normlar, karar alma mekanizmaları, askeri standartlar ve müttefikler arasında gelişen iş birliği alışkanlıkları da belirleyici olmuştur. Bu nedenle çalışma, NATO'nun değişen rolünü hem realist güç dengesi yaklaşımı hem de kurumsalcı uyum perspektifi çerçevesinde analiz etmektedir. Bu çerçevede çalışma, NATO'nun kuruluşundan günümüze kadar geçirdiği dönüşümü tarihsel ve teorik bir çerçevede ele almakta; ittifakın günümüzdeki rolünü Rusya tehdidi, Çin'in sistemik meydan okuması, NATO-AB iş birliği, Türkiye'nin stratejik konumu ve yeni güvenlik tehditleri üzerinden açıklamaktadır. Sonuç olarak NATO'nun değişen rolü, savunma ittifakından daha geniş kapsamlı bir güvenlik yönetişimi platformuna geçiş süreci olarak değerlendirilmektedir. Ancak bu geçiş, ittifak içi farklı tehdit algıları, yük paylaşımı tartışmaları, Avrupa stratejik özerkliği ve Çin-Rusya yakınlaşması gibi faktörler nedeniyle karmaşık ve çelişkili bir nitelik taşımaktadır.

1. NATO'nun Kuruluşu ve Soğuk Savaş Dönemi

İkinci Dünya Savaşı sonrasında uluslararası sistem iki kutuplu bir yapıya dönüşmüştür. Bir tarafta ABD öncülüğündeki Batı Bloku, diğer tarafta ise Sovyetler Birliği öncülüğündeki Doğu Bloku

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

yer almıştır. Bu dönemde güvenlik anlayışı daha çok askeri tehditler, devletler arası rekabet ve güç dengesi üzerinden şekillenmiştir. Hook ve Spanier'e göre büyük güçler, kendi güvenlikleriyle ilgili kararları rakip güçlere bırakmak istemezler (Hook & Spanier, 2014: 9). NATO da bu güvenlik ortamının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır.

NATO'nun kurucu belgesi olan Washington Antlaşması, 4 Nisan 1949'da 12 devlet tarafından imzalanmış ve 24 Ağustos 1949'da yürürlüğe girmiştir. Örgütün temel amacı, üye devletlerin siyasi bağımsızlıklarını ve askeri güvenliklerini ortak savunma anlayışı çerçevesinde korumaktır. NATO'nun kuruluş değerleri arasında demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğü gibi ilkeler yer almaktadır (Hasgüler ve Uludağ, 2007: 307-308).

NATO'nun en önemli ilkelerinden biri kolektif savunmadır. Buna göre bir üyeye yapılan saldırı, bütün üyelere yapılmış kabul edilir. Bu anlayış, Birleşmiş Milletler Antlaşması'nın 51. maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkıyla da ilişkilendirilmektedir. Bu nedenle NATO, Soğuk Savaş boyunca Sovyetler Birliği'ne karşı caydırıcılık sağlayan temel askeri ittifak olmuştur.

Soğuk Savaş döneminde NATO'nun güvenlik yaklaşımı realist teoriyle açıklanabilir. Realizme göre devletler, uluslararası sistemde kendi güvenliklerini sağlamak zorundadır ve askeri güç bu süreçte belirleyici bir unsurdur. NATO'nun "topyekûn mukabele" ve daha sonra "esnek mukabele" gibi stratejileri de bu anlayışın ürünüdür. Bu stratejiler, Sovyet tehdidine karşı Batı Bloku'nun askeri caydırıcılığını güçlendirmeyi amaçlamıştır. 1960'lı ve 1970'li yıllarda ise Doğu ve Batı blokları arasında yumuşama dönemi yaşanmıştır. Harmel Raporu sonrasında NATO, yalnızca askeri caydırıcılığı değil, siyasi diyalog ve iş birliğini de önemseyen bir yaklaşım geliştirmiştir. Ottawa, Brüksel, Londra ve Washington zirvelerinde dayanışma, istişare ve ortak karar alma mekanizmaları öne çıkmıştır. Bu dönem, liberal güvenlik anlayışının NATO politikalarında etkili olmaya başladığını göstermektedir (Shea, 2010: 13).

2. Güç Dengesi, İttifaklar ve Kurumsal Uyum

Güç dengesi yaklaşımı, NATO'nun kuruluşunu Sovyet yayılmacılığına karşı Batı dünyasının kolektif savunma refleksi olarak açıklar. Bu açıklama, ittifakın ortaya çıkışını anlamada güçlüdür; ancak Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun neden dağılmadığını tek başına açıklamakta yetersiz kalır. Çünkü tehdidin ortadan kalktığı 1990'larda NATO yalnızca varlığını sürdürmemiş, genişleme, ortaklık ve kriz yönetimi yoluyla görev alanını büyütmüştür. Bu durum, dış tehdidin yanında kurumsal maliyetler, siyasi alışkanlıklar ve ortak normların da belirleyici olduğunu göstermektedir (Wallander, 2000: 706-707).

Kurumsal uyum yaklaşımı, NATO'nun sürekliliğini yalnızca dış tehditlerin varlığıyla değil, örgütün sahip olduğu kurumsal kapasite ve birikimle açıklar. Wallander'a göre (2000), NATO gibi

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

güvenlik kurumları salt askeri bir ittifak olmanın ötesine geçerek müttefik devletler arasındaki güvensizliği azaltan bir çerçeve sunmaktadır. Bu çerçeve, düzenli bilgi paylaşımı mekanizmaları, ortak planlama süreçleri ve standartlaştırılmış prosedürler sayesinde iş birliğini daha öngörülebilir ve sürdürülebilir hâle getirir. Böylece ittifak üyeleri arasındaki koordinasyon sorunları azalırken, kriz dönemlerinde yanlış hesaplama ve iletişim eksikliğinden kaynaklanabilecek riskler de minimize edilir. Bu yaklaşım ayrıca NATO'nun değişen güvenlik ortamlarına uyum sağlama kapasitesini de vurgular. Soğuk Savaş sonrası dönemde Sovyet tehdidinin ortadan kalkmasına rağmen örgütün varlığını sürdürmesi, kurumsal yapının esnekliği ve yeni tehdit türlerine (terörizm, siber güvenlik, bölgesel istikrarsızlık gibi) uyum sağlayabilme yeteneği ile açıklanır. Kurumsal mekanizmalar, karar alma maliyetlerini düşürerek hızlı ve kolektif tepki verilmesini mümkün kılmaktadır. Bu kapsamda NATO'nun kalıcılığı, dışsal bir "ortak düşman" varlığından ziyade, örgütün ürettiği normlar, prosedürler ve iş birliği alışkanlıklarıyla güçlenen kurumsal dayanıklılığa dayanmaktadır (Öztürk, 2021: 40-41).

Realist ve kurumsalcı yaklaşımların birlikte ele alınması, NATO'nun günümüzdeki dönüşümünü ve çok boyutlu güvenlik rolünü daha kapsamlı biçimde açıklamaktadır. Realist perspektiften bakıldığında, devletlerin temel motivasyonu güvenlik ve güç dengesi arayışıdır. Bu çerçevede Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhak etmesi ve 2022'de Ukrayna'ya yönelik geniş çaplı askeri müdahalesi, NATO'nun kuruluşundaki kolektif savunma ilkesini yeniden stratejik gündemin merkezine taşımıştır. Doğu Avrupa'daki güvenlik kaygılarının artması, ittifakın caydırıcılık kapasitesini güçlendirme, askerî varlığını artırma ve üye ülkeler arasında savunma harcamalarını yükseltme yönündeki politikalarını da hızlandırmıştır (NATO, 2022: 6).

Kurumsalcı yaklaşım ise NATO'nun yalnızca askeri tehditlere verilen bir tepki mekanizması olmadığını, aynı zamanda yeni güvenlik alanlarına uyum sağlayabilen esnek bir kurumsal yapı olduğunu vurgular. Çin'in yükselişiyle birlikte ortaya çıkan siber güvenlik riskleri, dezenformasyon kampanyaları, enerji bağımlılığı ve kritik altyapıların korunması gibi alanlar, NATO'nun güvenlik anlayışını genişletmiştir. Örgüt, klasik askerî savunma işlevine ek olarak hibrit tehditlere karşı koordinasyon, bilgi paylaşımı ve ortak strateji geliştirme süreçlerini güçlendirmiştir. Dolayısıyla NATO'nun bugünkü konumu hem güç dengesi mantığının hem de kurumsal uyum ve genişleme dinamiklerinin eş zamanlı işleyişiyle şekillenmektedir (Karaosmanoğlu, 2014: 23).

NATO'nun dönüşümünü anlamak açısından "güvenliğin genişlemesi" (securitization / broadened security) yaklaşımı önemli bir analitik çerçeve sunar. Soğuk Savaş döneminde güvenlik, ağırlıklı olarak devletlerin toprak bütünlüğünü tehdit eden konvansiyonel askeri riskler ve devletlerarası güç dengesi üzerinden tanımlanmıştır. Bu dönemde NATO'nun temel işlevi de

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

Sovyetler Birliği kaynaklı doğrudan askeri tehdide karşı kolektif savunma sağlamakla sınırlı kalmıştır. Ancak 1990'lardan itibaren uluslararası sistemdeki dönüşüm, güvenlik algısının da çok daha kapsamlı bir hale gelmesine yol açmıştır (NATO, 2010: 9-10;

Bu süreçte güvenlik kavramı yalnızca askeri tehditleri değil; insan güvenliği, çevresel riskler, terörizm, kitlesel göç hareketleri, enerji arz güvenliği, siber saldırılar ve kritik altyapıların korunması gibi çok boyutlu alanları da içerecek şekilde genişlemiştir. NATO da bu dönüşüme paralel olarak gündemini yeniden yapılandırmış; klasik caydırıcılık ve savunma görevlerinin yanı sıra risk yönetimi, krizlere müdahale kapasitesi ve dayanıklılık (resilience) üretme gibi işlevleri ön plana çıkarmıştır. Böylece ittifak, yalnızca askeri bir savunma örgütü olmaktan çıkarak genişletilmiş güvenlik alanlarında koordinasyon ve uyum sağlayan çok katmanlı bir kurumsal yapıya dönüşmüştür (Adanmış, 2018: 95).

3. Soğuk Savaş Sonrası İlk Dönüşüm: Varoluş Krizinden Genişlemeye

Soğuk Savaş'ın bitişi NATO için hem fırsat hem de meşruiyet krizi yaratmıştır. Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ittifakın kuruluş gerekçesi zayıflamış görünse de Avrupa'daki belirsizlikler, Balkan savaşları, nükleer miras, Doğu Avrupa'nın güvenlik arayışı ve Rusya'nın geleceğine ilişkin kaygılar NATO'nun varlık gerekçesini tamamen ortadan kaldırmamıştır. Bu dönemde NATO'nun kendisini yalnızca savunma ittifakı olarak değil, Avrupa güvenlik düzeninin istikrar sağlayıcı kurumu olarak sunması belirleyici olmuştur (Purtaş, 2005:8).

1991 Stratejik Konsepti, NATO'nun düşman merkezli Soğuk Savaş stratejisinden risk ve belirsizlik merkezli yeni bir stratejiye geçişini simgeledi. Bu değişim, ittifakın savunma görevinden vazgeçtiği anlamına gelmiyordu; aksine savunmanın yanında siyasi danışma, kriz önleme, ortaklık ve istikrar üretimi daha fazla vurgulanıyordu. Bu çerçevede NATO'nun dönüşümü, güvenlik ortamının belirsizleşmesine karşı kurumsal varlığını koruma ve yeni meşruiyet kaynakları üretme çabası olarak okunabilir (Karaosmanoğlu, 2014: 13).

1999 Stratejik Konsepti ve Washington Zirvesi, NATO'nun alan dışı kriz yönetimi rolünü daha belirgin hale getirmiştir. Balkanlar'daki çatışmalar, ittifakın yalnızca üye topraklarını koruyan pasif bir savunma örgütü olarak kalamayacağını; Avrupa çevresindeki krizlerin de müttefik güvenliğini etkileyebileceğini göstermiştir. Bu süreç, NATO'nun kolektif savunma kimliğini aşındırmaktan çok, ona kriz yönetimi ve istikrar operasyonları boyutunu eklemiştir (Adanmış, 2018: 106).

Genişleme politikası da NATO'nun değişen rolünün temel göstergelerinden biridir. Orta ve Doğu Avrupa ülkelerinin üyelik süreçleri, ittifakın yalnızca askeri bir garanti mekanizması değil, demokratikleşme, savunma reformu ve Batı kurumlarına entegrasyon kanalı olarak algılandığını

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

göstermiştir. Bununla birlikte genişleme, Rusya ile ilişkilerde güvensizlik üretmiş ve ilerleyen dönemde Avrupa güvenlik mimarisinin en tartışmalı başlıklarından biri haline gelmiştir (Purtaş, 2005: 26). Bu dönemin en önemli sonucu, NATO'nun "tehdit yoksa ittifak yok olur" varsayımını boşa çıkarmasıdır. İttifak, Sovyet tehdidinin yokluğunda kendi işlevini yeniden tanımlamış; ortaklık programları, genişleme ve kriz yönetimi üzerinden güvenlik mimarisinin ana aktörü olmaya devam etmiştir. Bu durum, NATO'nun bir askeri koalisyondan daha fazla şey olduğunu ve kurumsal öğrenme kapasitesine sahip bulunduğunu göstermektedir (Karaosmanoğlu, 2014: 19).

4. 11 Eylül Sonrası Dönem: Terörizm, Kriz Yönetimi ve Küresel Ortaklıklar

11 Eylül saldırıları, NATO tarihinde ilk kez 5. maddenin işletilmesi açısından sembolik bir dönüm noktasıdır. Bu olay, ittifakın tehdit algısını yalnızca devlet kaynaklı saldırılardan devlet dışı aktörlere, terörizme, sınır aşan ağlara ve kırılgan bölgelerden kaynaklanan istikrarsızlıklara doğru genişletmiştir. Böylece NATO'nun güvenlik yaklaşımı, geleneksel savunma ile küresel kriz yönetimi arasında daha karmaşık bir çizgiye taşınmıştır (Topçu, 2015: 12).

Afganistan deneyimi, NATO'nun alan dışı operasyon kapasitesini ve sınırlarını aynı anda göstermiştir. İttifak, bir yandan çok uluslu kriz yönetimi, eğitim, koordinasyon ve yeniden yapılanma alanlarında rol üstlenmiş; diğer yandan uzun süreli operasyonların siyasi uyum, maliyet paylaşımı ve kamuoyu desteği bakımından ne kadar zor olduğunu görmüştür. Bu deneyim, NATO'nun dönüşümünde askeri kabiliyet kadar siyasi meşruiyet ve sivil-asker koordinasyonunun da belirleyici olduğunu ortaya koymuştur (Öztürk, 2021: 40).

2010 Stratejik Konsepti, 11 Eylül sonrası dönemin birikimini kurumsallaştırmıştır. Belgede NATO'nun üç temel görevi kolektif savunma, kriz yönetimi ve iş birliğine dayalı güvenlik olarak tanımlanmış; terörizm, siber saldırılar, enerji güvenliği, kitle imha silahlarının yayılması ve iklim kaynaklı riskler yeni güvenlik gündemi içinde ele alınmıştır. Bu çerçeve, NATO'nun rolünün yalnızca askeri caydırıcılık olmadığını, riskleri erken yönetme kapasitesini de içerdiğini göstermiştir (Adanmış, 2018, s. 105).

Küresel ortaklıklar, NATO'nun 2000'li yıllardaki rol genişlemesinin diğer yönüdür. Avustralya, Japonya, Güney Kore ve Yeni Zelanda gibi ortaklarla ilişkiler; Akdeniz Diyaloğu ve İstanbul İşbirliği Girişimi, AB, BM ve AGİT ile kurumsal etkileşim, NATO'nun coğrafi sınırlarını aşan bir güvenlik ağı kurduğunu göstermektedir. Ancak bu ağ, NATO'nun küresel polis gücüne dönüşmesi anlamına gelmez; daha çok siyasi danışma, standart uyumu ve kapasite geliştirme aracıdır (Schreer, 2012: 6).

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

5. Çin, Hint-Pasifik ve Küresel Güç Rekabeti

NATO'nun 2022 belgesinde Çin'e ilk kez bu kadar açık biçimde yer vermesi, ittifakın küresel güç dengesi bağlamındaki rol değişiminin en önemli göstergelerinden biridir. Çin doğrudan askeri tehdit olarak değil, sistemik meydan okuma olarak tanımlanmaktadır. Bu ayrım önemlidir; çünkü NATO'nun Çin politikası, Pasifik'te askeri yayılmadan çok teknoloji, kritik altyapı, tedarik zincirleri, siber güvenlik, dezenformasyon ve kurallara dayalı düzenin korunması üzerinden şekillenmektedir (Türker, 2018: 156).

Çin'in yükselişi, NATO'nun coğrafi kimliğini tartışmaya açmaktadır. İttifakın adı ve kurucu antlaşması Kuzey Atlantik alanına dayanırken, güvenlik riskleri giderek Atlantik ötesi tedarik zincirleri, deniz yolları, teknoloji standartları ve küresel ekonomik bağımlılıklar üzerinden tanımlanmaktadır. Bu nedenle NATO'nun Hint-Pasifik ortaklarıyla diyalogu, ittifakın bölgeye askeri taşınmasından çok, Avrupa-Atlantik güvenliğinin küresel bağlantılarını kabul etmesi anlamına gelmektedir (NATO, 2022: 11).

Çin-Rusya yakınlaşması, NATO açısından iki ayrı tehdidin toplamından daha karmaşık bir stratejik tablo yaratmaktadır. 2022 Stratejik Konsepti, bu ortaklığın kurallara dayalı uluslararası düzeni zayıflatma potansiyeline dikkat çeker. Bu durum, NATO'nun bir yandan Avrupa'da Rusya'ya karşı caydırıcılığı güçlendirirken, diğer yandan Çin'in ekonomik ve teknolojik etkilerine karşı dayanıklılığı artırmaya çalıştığını göstermeketdir.

Çin meselesinde NATO'nun karşılaştığı temel sorun, bütün müttefiklerin tehdidi aynı düzeyde algılamamasıdır. ABD için Çin uzun vadeli stratejik rakip iken, birçok Avrupa ülkesi Çin'i hem ekonomik ortak hem de güvenlik riski olarak görmektedir. Bu ikili algı, NATO'nun Çin politikasını doğrudan askeri bloklaşma yerine farkındalık, dayanıklılık ve ortak standartlar üzerinden kurmasına yol açmaktadır. Bu çerçevede NATO'nun değişen rolü, küresel güç rekabetinin askeri olmayan boyutlarını da güvenlik meselesi haline getirmesidir. Kritik mineraller, liman yatırımları, 5G altyapısı, yapay zekâ standartları, dezenformasyon ve siber saldırılar artık yalnızca ekonomi ya da teknoloji başlığı değildir; müttefiklerin siyasi karar alma bağımsızlığını ve kriz zamanındaki dayanıklılığını etkileyen güvenlik alanlarıdır. NATO, bu alanlarda norm koyucu ve koordinasyon sağlayıcı rolünü artırmaktadır.

6. NATO-AB İlişkileri ve Avrupa Güvenlik Mimarisindeki Yeni Denge

NATO'nun değişen rolü, Avrupa Birliği'nin güvenlik ve savunma alanındaki iddialarıyla birlikte düşünülmelidir. AB, ekonomik ve düzenleyici kapasitesi sayesinde sivil kriz yönetimi, yaptırımlar, sınır güvenliği, enerji politikası ve dayanıklılık gibi alanlarda önemli araçlara sahiptir. NATO ise kolektif savunma, askeri standartlar, komuta yapısı ve transatlantik caydırıcılık

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

bakımından merkezi konumdadır. Bu nedenle iki kurum rakip olmaktan çok tamamlayıcı güvenlik aktörleri olarak değerlendirilebilir (NATO, 2022: 10).

2010 ve 2022 stratejik belgeleri, NATO-AB iş birliğinin önemini vurgular; fakat kurumsal uyum her zaman kolay değildir. Türkiye, Kıbrıs meselesi, AB üyesi olmayan NATO müttefiklerinin karar süreçlerine katılımı ve Avrupa stratejik özerkliği tartışmaları bu iş birliğini sınırlandırabilmektedir. Yine de askeri hareketlilik, hibrit tehditler, siber güvenlik ve kritik altyapı gibi alanlar iki kurumun birlikte çalışmasını zorunlu kılmaktadır (NATO, 2022: 11).

Avrupa stratejik özerkliği tartışması, NATO'nun değişen rolünü doğrudan etkiler. Bazı Avrupa ülkeleri ABD'ye aşırı bağımlılığı azaltmak isterken, Rusya tehdidinin yeniden görünür hale gelmesi ABD'nin Avrupa güvenliğindeki vazgeçilmezliğini de hatırlatmıştır. Dolayısıyla NATO'nun geleceği, Avrupa'nın daha fazla savunma kapasitesi geliştirmesi ile transatlantik bağın zayıflaması arasında otomatik bir ilişki kurmaz; güçlü Avrupa savunması NATO'yu tamamlayabilir.

NATO-AB ilişkileri, küresel güç dengesi açısından yalnızca Avrupa içi bir mesele değildir. ABD-Çin rekabeti, Rusya'nın Avrupa güvenliğine etkisi, enerji tedarikinin çeşitlendirilmesi ve savunma sanayii kapasitesi gibi konular, Avrupa'nın hem NATO içinde hem de AB üzerinden daha etkili hareket etmesini gerektirmektedir. Bu nedenle NATO'nun değişen rolü, Avrupa'nın güvenlik mimarisinde askeri omurga, AB'nin ise ekonomik ve düzenleyici tamamlayıcı olduğu karma bir model üretmektedir (NATO 2030 Reflection Group, 2020: 46).

7. Türkiye Bağlamı: Bölgesel Güvenlik, İttifak İçi Pazarlık ve Stratejik Konum

Türkiye, NATO'nun değişen rolünü anlamak için kritik bir örnektir. Coğrafi konumu nedeniyle Türkiye, Karadeniz, Kafkasya, Balkanlar, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve enerji geçiş hatları arasında yer alır. Bu durum Türkiye'yi yalnızca ittifakın güneydoğu kanadı değil, farklı güvenlik gündemlerinin kesiştiği bir ülke haline getirir. NATO'nun dönüşümü Türkiye açısından hem güvenlik garantisi hem de ittifak içi müzakere alanı anlamına gelmektedir (Oğuzlu, 2012: 99).

Soğuk Savaş sonrası dönemde Türkiye, NATO'nun genişleme ve dönüşüm süreçlerine genel olarak destek verse de bazı konularda çekincelerini korumuştur. Özellikle terörizmle mücadele, Suriye krizi, Doğu Akdeniz, Karadeniz dengesi ve savunma sanayii bağımlılıkları Türkiye'nin NATO içindeki pozisyonunu zaman zaman tartışmalı kılmıştır. Bu durum Türkiye'nin ittifaktan kopması anlamına gelmez; daha çok NATO içinde farklı tehdit algılarının nasıl uzlaştırılacağı sorusunu gündeme getirir (Oğuzlu, 2012: 101).

Karadeniz güvenliği, Türkiye-NATO ilişkilerinde özel bir başlıktır. Rusya'nın Ukrayna'ya saldırısı, Karadeniz'i Avrupa güvenlik mimarisinin merkezlerinden biri haline getirmiştir. Türkiye, bir yandan NATO üyesi olarak ittifak dayanışmasının parçası, diğer yandan Montrö rejimi ve bölgesel

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

denge politikaları nedeniyle doğrudan gerilimi tırmandırmama hassasiyetine sahip aktördür. Bu ikili konum, NATO'nun değişen rolünün ulusal çıkarlarla nasıl pazarlık edildiğini gösterir (Öztürk, 2021: 145-146).

Türkiye bağlamı, NATO'nun sadece askeri bir ittifak olmadığını, aynı zamanda siyasi pazarlık ve meşruiyet üretme platformu olduğunu da ortaya koyar. Üyeler aynı tehditleri aynı öncelik sırasıyla algılamadıklarında NATO'nun karar alma süreçleri yavaşlayabilir; fakat bu durum ittifakın zayıflığı kadar demokratik ve oydaşmacı yapısının sonucu olarak da görülebilir. Türkiye'nin rolü, NATO'nun küresel güç dengesi içindeki esnekliğini ve iç çeşitliliğini yansıtır (Oğuzlu, 2012: 102).

8. NATO'nun Geleceği: Sınırlar, Çelişkiler ve Olası Yönelimler

NATO'nun gelecekteki rolü üç temel gerilim tarafından şekillenecektir. Birincisi, Avrupa'da Rusya'ya karşı caydırıcılığın güçlendirilmesi ile küresel düzeyde Çin'e ilişkin farkındalığın artırılması arasındaki öncelik dengesidir. İkincisi, ABD liderliği ile Avrupa savunma kapasitesi arasındaki yük paylaşımı tartışmasıdır. Üçüncüsü ise kolektif savunma kimliği ile küresel ortaklık ve kriz yönetimi kimliği arasındaki sınır meselesidir.

İttifakın en büyük avantajı, 32 üyenin askeri, siyasi ve ekonomik kapasitesini ortak karar alma mekanizması içinde buluşturabilmesidir. Ancak aynı özellik, karar alma süreçlerinde yavaşlık ve farklı tehdit algıları nedeniyle zorluk da yaratabilir. Bu nedenle NATO'nun etkinliği, yalnızca askeri kapasiteye değil, müttefiklerin ortak stratejik dil kurabilmesine bağlıdır. Kurumsal uyum kapasitesi burada yeniden önem kazanır (Karaosmanoğlu, 2014: 35).

NATO'nun küresel güvenlik yönetişimine katkısı, onun evrensel bir güvenlik örgütüne dönüşmesi anlamına gelmemelidir. İttifakın hukuki ve siyasi temeli Kuzey Atlantik alanıdır; bu yüzden küresel ortaklıklar NATO'nun coğrafi sorumluluk alanını sınırsızlaştırmaktan çok, Avrupa-Atlantik güvenliğini etkileyen bağlantılı riskleri yönetmeye yöneliktir. Bu sınırlılık, NATO'nun meşruiyeti açısından önemlidir (Schreer, 2012: 8).

Gelecek dönemde NATO'nun başarısı, üç işlevi dengeli biçimde yürütmesine bağlı görünmektedir: Rusya'ya karşı caydırıcı kolektif savunma, Çin ve teknoloji rekabeti karşısında dayanıklılık, güney çevresindeki krizler karşısında istikrar ve ortaklık yönetimi. Bu üç görev arasında öncelik çatışması doğduğunda ittifak içi siyasi danışma mekanizmaları belirleyici olacaktır. Dolayısıyla NATO'nun geleceği yalnızca askeri kuvvetle değil, siyasi birlik ve stratejik uyumla belirlenecektir.

SONUÇ

Sonuç olarak NATO, kuruluşundan itibaren uluslararası güvenlik sisteminin en önemli aktörlerinden biri olmuş, ancak zaman içinde yalnızca askeri bir savunma ittifakı olma niteliğini

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

aşarak daha kapsamlı bir güvenlik kurumuna dönüşmüştür. Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'ne karşı kolektif savunma ve caydırıcılık amacıyla şekillenen ittifak, Soğuk Savaş sonrasında ortaya çıkan yeni güvenlik ortamına uyum sağlamış; kriz yönetimi, ortaklık politikaları, genişleme, siber güvenlik, enerji güvenliği, dayanıklılık ve teknoloji rekabeti gibi alanlarda daha aktif bir rol üstlenmiştir.

NATO'nun bu dönüşümü, yalnızca dış tehditlerin varlığıyla açıklanamaz. İttifakın devamlılığında kurumsal yapısı, ortak karar alma mekanizmaları, askeri standartları, bilgi paylaşımı süreçleri ve üyeler arasında oluşturduğu iş birliği kültürü belirleyici olmuştur. Bu nedenle NATO'nun değişen rolü, güç dengesi yaklaşımı ile kurumsal uyum yaklaşımının birlikte değerlendirilmesini gerektirir. Rusya'nın 2014'te Kırım'ı ilhakı ve 2022'de Ukrayna'ya yönelik askeri müdahalesi, kolektif savunma ilkesini yeniden ön plana çıkarırken; Çin'in yükselişi, siber tehditler, dezenformasyon, kritik altyapıların korunması ve enerji bağımlılığı gibi konular NATO'nun güvenlik gündemini genişletmiştir.

Günümüzde NATO, Avrupa-Atlantik güvenliğinin askeri omurgası olmanın yanında, küresel güç rekabetinin ortaya çıkardığı yeni risklere karşı dayanıklılık ve koordinasyon sağlayan bir platform haline gelmiştir. NATO-AB ilişkileri, Avrupa güvenlik mimarisinde askeri, ekonomik ve düzenleyici araçların birlikte kullanılmasını gerekli kılarken; Türkiye örneği, ittifak içinde farklı tehdit algılarının ve ulusal çıkarların nasıl müzakere edildiğini göstermektedir. Bu durum NATO'nun hem güçlü bir ortak savunma yapısına hem de karmaşık siyasi pazarlık süreçlerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Gelecek dönemde NATO'nun başarısı, Rusya'ya karşı caydırıcılığı sürdürebilmesine, Çin ve teknoloji rekabeti karşısında ortak strateji geliştirebilmesine, güney çevresindeki krizleri yönetebilmesine ve müttefikler arasında siyasi uyumu koruyabilmesine bağlı olacaktır. Bu bağlamda NATO'nun değişen rolü, "savunma ittifakından çok boyutlu güvenlik yönetişimi platformuna geçiş" şeklinde özetlenebilir. Ancak bu dönüşüm; yük paylaşımı tartışmaları, Avrupa stratejik özerkliği, farklı tehdit algıları ve Çin-Rusya yakınlaşması gibi sorunlar nedeniyle çelişkili ve dinamik bir süreç olarak devam etmektedir.

KAYNAKÇA

Adanmış, Z. (2018). Soğuk Savaş sonrası NATO'nun güvenlik yaklaşımında yaşanan dönüşüm. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi, 6*(1), 93–116.

Atlantic Council. (2023). *Implementing NATO's strategic concept on China*. Atlantic Council.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

European Union. (2016). *Shared vision, common action: A stronger Europe: A global strategy for the European Union's foreign and security policy*. European External Action Service.

European Union. (2022). *A strategic compass for security and defence*. Council of the European Union.

Hasgüler, M., & Uludağ, M. B. (2007). *Devletlerarası ve hükümetler dışı uluslararası örgütler: Tarihçe, organlar, belgeler, politikalar*. Alfa Yayınları.

Hook, S. W., & Spanier, J. (2014). *Amerikan dış politikası: İkinci Dünya Savaşı'ndan günümüze* (Ö. Zihnioğlu Tanırlı, Çev.; 5. bs.). İnkılâp Kitabevi.

Karaosmanoğlu, A. L. (2014). NATO'nun dönüşümü. *Uluslararası İlişkiler, 10*(40), 2–38.

NATO. (2010). *Active engagement, modern defence: Strategic concept for the defence and security of the members of the North Atlantic Treaty Organization*. NATO.

NATO. (2022). *NATO 2022 strategic concept*. NATO.

NATO Parliamentary Assembly, & Canadian Parliamentary Information and Research Service. (2022). *The NATO 2030 initiative: Overview and implications for Canada*.

NATO Reflection Group. (2020). *NATO 2030: United for a new era*. NATO.

Oğuzlu, T. (2012). NATO ve Türkiye: Dönüşen ittifakın sorgulayan üyesi. *Uluslararası İlişkiler, 9*(34), 99–124.

Öztürk, S. (2021). *Soğuk Savaş sonrası dönemde NATO'nun harekât yeteneğinin dönüşümü* [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Purtaş, F. (2005). Soğuk Savaş sonrası NATO'nun dönüşümü ve genişlemesi çerçevesinde Türk-Amerikan askerî ilişkileri. *Güvenlik Stratejileri Dergisi, 1*(2), 7–31.

Schreer, B. (2012). *NATO's global partnerships in the Asia-Pacific* (NATO Defence College Research Paper No. 75). NATO Defence College.

SIPRI. (2024). *SIPRI yearbook 2024: Armaments, disarmament and international security*. SIPRI.

Topçu, Y. (2015). *Askeri gücün değişen işlevi ve NATO'nun var oluş gerekçesi (1991–2014)* [Doktora tezi, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü].

Türker, H. (2018). *Soğuk Savaş sonrasında NATO'nun güvenlik anlayışının dönüşümü ve Pasifik'te değişen dengelerin NATO'nun güvenlik stratejisine muhtemel etkileri* [Doktora tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].

Wallander, C. A. (2000). Institutional assets and adaptability: NATO after the Cold War. *International Organization, 54*(4), 705–735.

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license

Horizon Multidisciplinary Scientific Journal 2026, Volume 1 (8): page 42-53
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.24164398

ABSTRACT

THE CHANGING ROLE OF NATO IN THE CONTEXT OF GLOBAL BALANCE OF POWER

Huseyn Abbasov[1], Emin Şıxəliyev[2]
[1] AMEA Naxchivan Compartment, Naxchivan, Azerbaijan
[2] Naxçıvan State University, Naxçıvan, Azerbaijan

This article analyzes NATO's changing role in the context of shifting global power balances. It argues that NATO should not be understood only as a Cold War collective defence alliance, but also as an adaptive security institution that has expanded its agenda toward crisis management, partnerships, resilience, cyber security, energy security, technological competition and global cooperation. While the 1991 and 1999 strategic concepts opened NATO to out-of-area security roles, the 2010 Strategic Concept institutionalized the triad of collective defence, crisis management and cooperative security, and the 2022 Strategic Concept reframed Russia as the most significant direct threat and China as a systemic challenge.The article combines balance-of-power logic with institutional adaptation theory. Its central finding is that NATO's persistence cannot be explained by external threats alone; it also depends on the Alliance's adaptable institutional assets, decision-making routines and partnership mechanisms. The Turkish case demonstrates that NATO transformation must also be read through the Black Sea, the Middle East, the Caucasus, energy security and regional crisis management. In conclusion, NATO's changing role can be summarized as a transition from a defence alliance toward a broader platform of global security governance, although this transition remains contested by burden-sharing disputes, strategic autonomy debates and China-Russia alignment.

Keywords: *NATO, global power balance, Russia, China, collective defence, strategic concept, Türkiye.*

This open access article is distributed under a Creative Commons Attribution (CC-BY) 4.0 license